

ABD hegemonyası ve bölgesel modelleme politikası*

Davut Ateş

*Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Konya.
e-posta: atesdavut@yahoo.com*

Özet

1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla uluslararası sistem tek kutuplu bir niteliğe dönüşmüştür. Tek kutuplu sistemin lider ülkesi ABD'nin yeni dünya düzenini sağlayabilmek için kullandığı birçok araçtan biri de "bölgesel modelleme"dir. Belirli bir bölgedeki bir ülkenin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel göstergelerde model haline getirilerek; bölgedeki diğer ülkelerin toplumsal ve siyasal düzenlerinin buna göre yeniden düzenlenmeye, buna bağlı olarak hegemonik gücün dünya ölçeğinde yönetim kabiliyetinin yükseltilmeye çalışılması, uluslararası ilişkilerde yeni bir olgudur. Bu çalışmada, hegemonik bir politika olarak "bölgesel modelleme" kavramlaştırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Uluslararası İlişkiler, ABD, Hegemonya, Bölgesel Modelleme.

JEL kodları: F02, F59, P16, Y80.

1. Giriş

Bölgesel düzeyde siyasal, ekonomik, toplumsal veya başka alanlarda bir kısım ülkelerin öteki bölge ülkelerine model biçiminde arzedilmesine ilişkin dış politika planlamalarının her geçen gün arttığı görülmektedir. Hem büyük güçlerce hem de bazı uluslararası örgütlerce kimi ülkeler bazı ölçütler açısından bölgelerine model olarak sunulmaktadır. Söz konusu politikaların uluslararası ilişkilerde yoğunluk kazanmasında elbette birçok faktörün etkisi bulunmaktadır. Ancak yapılan modellemelerin taşıdığı ortaklıklar (serbest piyasa, demokratikleşme, sivil toplum, hukukun üstünlüğü) göz önüne alındığında; model sunumuna sıklıkla başvurulmasının en önemli nedenlerinden biri, uluslararası ilişkilerin yaklaşık son yirmi yıldır içinde bulunduğu tek kutupluluktur (Ateş, 2009: 305-306).

* Çalışmanın özeti, 15-17 Haziran 2011 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Tenth METU Conference on International Relations konferansında "U.S. Hegemony and the Policy of Regional Modeling" başlığıyla tebliğ olarak sunulmuştur.

Türkiye örneği bu konuda oldukça dikkat çekicidir. 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Orta Asya ve Kafkasya'daki yeni cumhuriyetlerin liberal-demokratik ilkeler bazında dönüşüm yaşamalarında Türkiye genelde batı, özelde ise ABD tarafından bölge ülkelerine model olarak sunulmuştur. Benzer bir gelişme 11 Eylül 2001 olayını müteakip tekrar etmiş ve Türkiye bu sefer genelde Müslüman ülkelere özelde ise Ortadoğu ülkelerine model biçiminde arzedilmiştir. 2010 yılı sonlarında başlayan Arap Baharı'nda Türkiye bir kez daha ön plana çıkmış ve Arap dünyasındaki yerleşik rejimlerin yıkılmasıyla ortaya çıkan rejim boşluğunun Türkiye modeliyle doldurulması konusu gündeme oturmuştur. Ancak, devletler arasındaki model sunumunun uluslararası ilişkiler pratiğinde ne ölçüde başarılı olacağı veya kuramsal olarak konunun nasıl incelenmesi gerektiği soruları akademik düzeyde pek fazla tartışılmamıştır.

İdeal olarak devletlerin nasıl bir siyasal, ekonomik veya toplumsal düzene sahip olmaları gerektiği konusunda Soğuk Savaş yılları boyunca var olan iki alternatiften biri Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte işlevsel olmaktan çıkmıştır. Uluslararası düzen ABD liderliğinde tek kutuplu bir yapıya kavuşmuş (Krauthammer, 1990/1991; Wohlforth, 1999; Edström ve Wiss, 2007: 18; Ayoob ve Zierler, 2005: 33); dolayısıyla hegemonik güç olan ABD'nin temsil ettiği alternatif biricikleşmiştir.

Tek kutupluluğun ilk on yıllık evresinde modelliğin daha çok serbest piyasa kısmı (Ayoob ve Zierler, 2005: 35) üzerinde durulurken, 11 Eylül'den sonra yapılan modellemelere devletlerin siyasal ve toplumsal yapıları daha etkin olarak dahil edilmeye başlanmıştır (Malka ve Alterman, 2006: 24). Böylece serbest piyasa ilkeleriyle birlikte işleyen bir demokrasiye sahip olmak ve sivil toplumun etkin bulunması, herhangi bir devletin uluslararası ilişkilerde normal bir devlet olarak ele alınmasının neredeyse ön şartları haline gelmiştir. Bu nitelikleri taşımayan ülkelerin dönüşüm geçirmelerini teminen, kriterlerden bir kısmına belirli düzeyde sahip bazı ülkeler bölgesel düzeyde ötekilere model olarak sunulmaktadır.

Özellikle İslam dünyası, Ortadoğu, Orta Asya, Güneydoğu Asya, Afrika ve Latin Amerika gibi gelişmekte olan veya geri kalmış bölgelerde modelleme politikası yaygınlaşıyor olmakla birlikte; ABD hegemonyası ve bölgesel güçler arasında sürdürülen "bölgesel modelleme" politikasının nasıl kavramlaştırılabileceği henüz önemli bir konu olarak ele alınmamaktadır. Bölgesel güçlerin dış politikaları veya hegemonya ile bölgesel güçler arasındaki ilişkiler bağlamında yapılan bölge ya da ülke çalışmalarında, modellik konusu sık sık geçmektedir (Ateş, 2009: 305). Ancak ABD'nin sözkonusu bölge ya da ülkeyle ilişkisiyle sınırlandırılan bu alan çalışmalarındaki ana tema; ülkenin iç siyasal, ekonomik, etnik, dinsel veya kültürel dengeleri ve bu çerçevede üretilecek stratejidir (Fuller, 2004; Carney, 2005; Stobdan, 2006; Deshazo vd., 2007).

Bununla birlikte, uluslararası sistemdeki güç dağılımına işaret eden tek kutupluluk kavramı (Krauthammer, 1990/1991) ABD tarafından uygulanan "bölgesel modelleme" politikasını açıklamakta tek başına yeterli

olmayacaktır. Bölgesel modellemeye başvurulmasını anlayabilmek için elbette uluslararası ilişkilerdeki “hegemonya” kavramına gönderme yapmak gerekecektir. Gramsci’ye dayanan eleştirel kuram tarafından uluslararası ilişkilere uyarlandığı biçimiyle hegemonya kavramı, siyasal sistemi denetimi altında bulunduranların iktidarlarını devam ettirmek için çıplak güçten ziyade yönetilenlerin rızasını kazanmak için kültürel ve ideolojik araçlara başvurulmasını öne çıkarır (Cox, 1981). Dolayısıyla bölgesel modelleme politikası temel olarak hegemonik konumun doğal bir uzantısıdır. Tek kutupluluk ise bu politikanın hegemonik güç tarafından uygulanmasını kolaylaştırmış görünmektedir.¹

Sosyal bilimlerde “sosyal modelleme” (Resnyansky, 2007/b) olarak bilinen örnekleme aile içinde, okulda, sokakta, işyerinde veya başka herhangi bir toplumsal birliktelikte her zaman kullanılan bir yöntemdir. Sosyal hayatta çeşitli biçimlerde modelleme yapılması aktör olarak insanın kolektif hareket niteliğini öne çıkarır ve sosyal aktörler arasındaki etkileşimci yanı gösterir (Bandura, 2001; Aranson, 1992). Uluslararası ilişkiler de nihayetinde insanların ve insanlardan oluşan sosyal birimlerin faaliyette bulunduğu bir ortam olduğuna göre, sosyal modellemenin bu ortamda da bir biçimde var olması gerekir. Aslında bu konu kısmen “devletlerin sosyalleşmesi” başlığı altında incelenmektedir (Flockhart, 2004: 3). Ancak bu kapsamda yapılan çalışmalar sosyalleşmeyi “herhangi bir toplumda var olan norm ve kurallara üyelerin uyum sağlaması süreci” (Zürn ve Checkel, 2005: 1046) biçiminde kavramlaştıran oluşturmacı (constructivist) yaklaşım çerçevesinde ele almakta, devletlerin dış politikalarında birbirlerine karşı birbirlerini modelleme konusuna girmemektedir. Elbette dış politikada devletler arasında modelleme yapılması genel olarak uluslararası ortamdaki sosyalleşmenin bir parçası olarak ele alınabilir. Bununla birlikte, bölgesel modellemenin belirli kriterler baz alınarak daha çok hegemonya tarafından yapıldığı; coğrafi anlamda hemen hemen dünyadaki bütün bölgeleri kapsadığı; muhatap ülkenin bunu kabul etmesi veya etmemesinin, hegemonya ile sözkonusu ülke -ülkenin bulunduğu bölge- arasındaki ilişkilerin gidişatına yön verdiği dikkate alındığında; bölgesel modelleme kavramlaştırmasının hem küçük devletlerin uluslararası sosyalleşme veya hegemonik düzenden kopma süreçlerinin, hem de hegemonyanın küresel politikalarının anlaşılmasına katkı yapması olasıdır.

Demokrasi, özgürlük, insan hakları gibi konuların ABD’nin ulusal çıkarlarını korumasının birer aracı olduğunu öne süren iddialar var olmakla birlikte (Chomsky, 1992; Girdner, 2004), sözkonusu değerler ile ABD çıkarlarının korunması arasındaki etkileşimin tek kutuplu yapıda küresel

¹ Çalışmada geçen “tek kutupluluk” kavramı siyasal, ekonomik, askeri ve kültürel alanlar açısından dünyadaki mevcut sistem içerisinde herhangi bir ülke veya ülkeler grubu tarafından ABD’nin gücüne karşı konulamamasına (Krauthammer, 1990/1991), “hegemon veya hegemonya” kavramı ise tek kutuplu dünyada ABD’nin çeşitli araçlarla oluşturmaya çalıştığı düzene atıfta bulunmak için kullanılmıştır (Wohlforth, 1999; Brzezinski, 2003/2004).

ölçekte nasıl uygulandığının anlaşılması gerekir. Savaş, diplomasi, ekonomik yardım, tehdit, gizli faaliyetler gibi bilinen dış politika araçları bu süreçte kullanılmaktadır. “Bölgesel modelleme” politikası, bütün bu araçlar arasında eşgüdüm sağlamaktadır. Kavram, beşeri ilişkilerin herhangi bir alanında uygulanabilen sosyal modellemenin devletler arası ilişkilere dış politika yoluyla yansımaları ifade etmektedir. Bu çalışmada, yaklaşık son yirmi yıldır tek kutuplu sistemde hegemonik vaziyette bulunan ABD tarafından sıklıkla başvurulan bir dış politika aracı olan “bölgesel modelleme” kavramlaştırılmaya çalışılmıştır.

“Bölgesel modelleme”yi bir kavram, bir politika, bir süreç olarak anlamak mümkündür. Bu çalışmada kavramın her üç boyutu da dikkate alınmıştır. Kavram olarak bölgesel modelleme hegemonya ile bölge arasındaki ilişkide ortaya çıkan yeni bir açılımı; politika olarak hegemonik düzenin kurumsallaşmasında bölgesel düzeyde başvurulan bir aracı; süreç olarak ise hegemonyanın bölge ile ilişkisinin çerçevesini çizen belirli bir gidişatı ifade etmektedir. Bu çalışmada özellikle kavram ve hegemonik politika olarak bölgesel modelleme üzerinde durulmuş, gerekmedikçe süreç boyutu itibarıyla tartışmaya girilmemiştir. Zira süreç olarak her bir model ülke ile hegemonik güç arasındaki ilişkinin çerçevesi özel olarak ayrıca incelenmelidir. Bu son nokta bu çalışmanın kapsamında değildir.

2. Kavram olarak “bölgesel modelleme”

Sosyal bilimlerde kullanılan “bölge” kavramının çağrıştırdığı anlamların çoğu coğrafyayla ilgilidir.² Uluslararası ilişkilerde yapılan bölgesel ayrımlar, birden çok devletin içinde bulunduğu coğrafyayı ifade eder (Beyer, 2008: 70). Sosyal bilimlerde kullanılan “model” kavramı³ ise çoğu durumda ele alınan sosyal olgular arasından birinin ötekilere örneklik teşkil etmesini anlatır. Kavram hem onaylamak anlamında olumlu hem de reddetmek anlamında olumsuz öğeler içerir. Pozitif yönüyle ele alındığında ötekilerce benimsenmesi gereken ideal duruma (Aubert, 2007), negatif açıdan bakıldığında ise ötekilerce uzak durulması gereken olumsuzluğa (Geller, 2007) işaret eder.

Model kavramından farklı olarak “modelleme”, varolan bir şeyi model haline getirme sürecidir. Hem bilimsel araştırmalarda hem günlük hayatta kullanılan modelleme, gerçek dünyadaki sorunları çözme yöntemlerinden biridir. Gerçek dünyadan soyutlanan verilere dayalı olarak

² Belirli bir kıt’a, kıt’anın belirli bir kesimi, birkaç kıt’anın kesişim noktası veya bir devletin belirli bir coğrafi parçası bölge kavramının içeriğini doldurur. Bazı durumlarda etnik, dini veya kültürel anlamda belirli bir kimliğe ait nüfusun baskın olarak bulunduğu coğrafya da bölge kavramının kapsamına girer. Örneğin İslam dünyası, Slavlar, Türkler, Araplar, Ortodokslar, Katolikler, Latinler gibi (Brzezinski, 2003/2004: 5)

³ Sosyal olgularda ortaya atılan modelin sosyal gerçekliğe ne kadar uygun olduğu her zaman tartışmalıdır. Zira “model” bir şekilde statik ortamı çağırıştırır. Dolayısıyla sosyal olgulardaki model çalışmalarının toplumun dinamik yapısını gözönüne alarak yapılması gerektiği iddia edilir (Herrmann, 2007).

oluşturulan modelin test edilmesiyle elde edilen sonuçlar yeniden gerçek hayata uygulanır ve model ile gerçeklik arasındaki farklar üzerinden gidilerek karşılaşılan sorun çözülmeye çalışılır. Sosyal modellemelerde sayılara dayalı bilginin (matematik, istatistik gibi) kullanımı yaygınlaşmakla birlikte (Ball, 2002), sosyal olgularda modelleme çalışması karmaşıktır ve sürecin kolayca tamamlanmasını sağlayacak yöntem ve prosedürler henüz yerleşmiş değildir. Üstelik modelleme yapılabilmesi için gerçek hayatta var olduğuna inanılan modellerin bir biçimde kullanılması zorunludur (Resnyansky, 2007/a: 20).

Modelleme çalışmasının amaçlarından birinin, sonuçların beşeri ilişkilerin bir veya birkaç alanına genelleştirilmesi olduğu hesaba katıldığında; sosyal bilimlerdeki modelleme “rasyonel seçim kuramı”nın temel varsayımlarını taşır (Resnyansky, 2007/a: 30). Ancak, modellenmeye çalışılan şeyle onu model haline getirmeye çalışan arasında öznel ilişki vardır. Özne pozitivist epistemolojiye bağlı kalarak modelleme sürecinin nesnelliğini göstermeye çalışır (Resnyansky, 2007/b). Ortaya koymaya çalıştığı model ile kendisi arasındaki öznel ilişkiyi amprik bazı verilerle destekleyerek modelin nesnel olduğunu gösterme yolunu seçer.

Uluslararası ilişkiler tarihinde ülkelerin birbirleri için model olması sıkça rastlanan bir durumdur. Örneğin Avrupa ülkelerinin birçok ülke için modellik teşkil ettiği doğrudur. Özellikle geçen yüzyılın ortasından itibaren bağımsızlığını kazanan eski sömürgeler refah, gelişmişlik, sosyal ve ekonomik göstergeler itibarıyla gelişmiş ülkeleri kendilerine model seçmişlerdir. Burada sözkonusu olan şey, bir ülkenin veya ülkeler grubunun ötekiler için model olarak görünmesi ve ötekilerin onların modellliğini kabul etmesidir. Bu anlamıyla bir ülkenin model olması veya ötekilerin bir ülkeyi model kabul etmesi, model ile modele yaklaşmaya çalışanlar arasındaki uluslararası politikanın asli unsuru değildir.⁴ Var olan süreç isteğe bağlı biçimde gelişir. Modeli yakalamaya çalışanlar kurguladıkları siyasal ve ekonomik düzeni, ülkelerinin sosyal ve ekonomik göstergelerde modele yaklaşması amacına göre biçimlendirmeye çalışır. Sürecin ne oranda başarılı olduğu tartışmaya açık olmakla birlikte, bugün de benzer durum devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerin birçok alanda gelişmekte veya gelişmemiş ülkeler için model olduğu konusunda pek az tartışma vardır.

Ancak, ülkeler arasında dış politikanın bir parçası olarak “modelleme” yapılması uluslararası ilişkilerde daha önce sıkça rastlanan bir durum değildir. “Modellenen”in model olduğu kesinleşmediğinden, onu model yapmaya çalışanla model yapılmak istenen ülke arasındaki öznel ilişkinin varlığı açık seçiktir. Modelleme kapsamındaki ülkelerin hiç biri gelişmiş ülke sınıfına dahil değildir. Öteki ülkelere modellenen ülke ABD,

⁴ Gelişmişlik düzeyi devletlerin gücünü -dış politika seçeneklerini ve kabiliyetlerini- büyük ölçüde etkiler. Ancak bu süreç gayri resmi biçimde gelişir ve kuramsal olarak uluslararası politikanın birbirine benzeyen aktörler arasında cereyan ettiği varsayılır (Waltz, 1979). Bu yüzden devletler arasında gelişmişlik düzeyi farkından kaynaklanan “modellik” konusu, aktörler arasındaki dış politika ilişkilerinde görünür değildir.

bir Avrupa ülkesi veya Japonya değildir. Bir kısım siyasal, ekonomik veya toplumsal göstergeler itibariyle ötekilere örnek gösterilen ülkeler örneğin Malezya, Türkiye, Arjantin, Ürdün, Kırgızistan veya Gana'dır. Bu ülkeleri model olarak arzedan aktörler ise gelişmiş ülkeler ile bazı uluslararası örgütlerdir. Gelişmiş ülkelerin gelişmişler için model olduğu konusunda anlaşmazlık yokken; bazı gelişme yolundaki ülkelerin bölgelerinde model haline getirilmeye çalışılması -modellenmesi-, sürecin ülkeler arasındaki dış politikada yer aldığını gösterir. Bazı güçlü ülkeler -ABD gibi- veya uluslararası örgütlerce dünyanın geri kalan bölgelerinde bir kısım ülkelerin bölgesel düzeyde modellenmesi müdahaleci bir dış politika aracı görünümündedir. Bölgesel bazda modelleme yapılması yoluyla hegemonya bir biçimde bölge ülkelerinin iç işlerine müdahil olmaya ve devletlerin iç düzenini kendi tercihi doğrultusunda biçimlendirmeye çalışır.

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde “bölge” ile “modelleme”nin oluşturduğu “bölgesel modelleme” kavramlaştırması, bugüne kadar akademik camiada ciddi olarak araştırılmış bir konu değildir. Ancak günümüzde devletlerin ortaya koyduğu bir kısım pratikler ekseninde bu kavram akademik olarak araştırılmayı hak etmektedir. Zira birden çok devletin içinde bulunduğu coğrafi bölgedeki devletlerden biri ötekilere model haline getirilmeye çalışılır. Bu açıdan devletler arasında yapılan modelleme, herhangi bir sosyal birliktelikte kullanılan modellemeye benzer. Nihayetinde aynı zamanda birer sosyal birim olarak devletler içinde buldukları uluslararası sistemde, birbirlerini etkilemek amacıyla olumlu veya olumsuz olarak bazı devletleri örnek göstereme pratiği sergiler.

Bölgesel modelleme tek başına ülkeler arasında bir ilişki biçimi olmaktan ziyade, öteki tür ilişkilerle beslenerek elde edilmek istenen ara hedefe ilişkindir. Modellenen ülkeyle kurulan siyasal, ekonomik, askeri, diplomatik veya kültürel ilişkiler ya da sözkonusu ülkenin uluslararası örgütlerle bağlantısı, modellenen ülkenin model haline gelmesi amacını taşır. Bu amacın bir üstündeki hedef kuşkusuz modelin içinde yer aldığı bölgedeki diğer ülkelerin model çizgisinde dönüştürülmesidir (Fuller, 2004: 51). Bu nedenle bölgesel modelleme bir çeşit politika⁵ ve daha çok model biçiminde arzedan ülke tarafından belirlenen bir süreçtir. Buna karşın süreç içerisinde modelleyen ile modellenen ülke arasında karşılıklı etkileşim bulunmakta ve uluslararası politikanın gerekleri doğrultusunda her iki taraf da ulusal çıkarlarını yükseltme peşindedir. Bölgesel modelleme politikası hegemonyanın bilinen yönetim araçlarını (uluslararası örgüt, hukuk, ittifak gibi) tamamlayıcı ek bir dış politika aracı gibi görünmektedir.

3. Hegemonik politika olarak bölgesel modelleme

Tek kutuplu sistemdeki hegemonya tarafından başvurulmuş bölgesel modelleme politikasında başlıca taraflar hegemon güç, modellenen ülke ve

⁵ Bölgesel modelleme politikasının belli başlı uluslararası ilişkiler kuramları çerçevesinde bir değerlendirilmesi için bkz. (Ateş, 2009).

modellemenin yapıldığı bölgedir. Herhangi bir sosyal modellemede olduğu gibi uluslararası ilişkilerdeki modelleme⁶ de temel olarak bu üç katılımcı arasında uygulanmaktadır.⁷ Modellemenin amacı ortamdaki aktörlerin hegemonik düzen çerçevesinde sosyalleşmesidir (Flockhart, 2004: 3). Örneğin bir ilkokulda sınıfın düzenini eğitimin gerekleri doğrultusunda biçimlendirmeye çalışan öğretmenin sınıfta baş vurduğu modelleme ile hegemonyanın uluslararası sistemde ortaya koyduğu modelleme arasında işleyiş mantığı açısından çok az fark vardır.⁸ Derslerdeki başarı, sanatsal etkinliklerdeki yetenekler, sosyal ilişki kabiliyeti vb. bazı alanlarda ön plana çıkan öğrenciler sınıfın kalanına model biçiminde arz edilir. Düzeni bozma potansiyeli bulunan öğrencilerin bu modelleri takip ederek belirlenen alanlardan birinde veya birkaçında kendilerini göstermeleri teşvik edilir. Böylece sınıfta düzen oluşturma sürecinde sorunlar asgariye indirilebilecektir.⁹

Coğrafi “bölge” ile bazı ülkelerin bir kısım ölçütlere göre örnek gösterilmesi amacıyla yapılan “modelleme”nin oluşturmuş olduğu “bölgesel modelleme” tamlaması, uluslararası alanda devletler arasındaki ilişkilere yakın zamanda eklenen bir boyutu anlatmaktadır. Buradaki yenilik daha çok tek kutuplu uluslararası düzendeki hegemonya ile öteki ülkeler arasındaki ilişkilerin daha önceden nadiren tanık olunan bir yönetime dayanıyor olmasıdır. Hegemonik güç dünyanın bazı bölgelerindeki kimi ülkeleri modelleyerek sözkonusu bölgedeki diğer ülkelerin bu modele göre dönüştürülmesini hedeflemektedir (Epstein vd, 2007). Böyle bir modelleme sınırlı olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında da kullanılmış (G. Kore), ancak istisnadan öteye geçmemiştir. Halbuki tek kutupluluk ve bu düzen içinde ABD hegemonyasının barizliği modelleme yönteminin hem pozitif hem de negatif biçimde sıklıkla kullanılmasına imkan vermektedir. Bunun gerekçesi ise, hegemonyanın ulusal çıkarlarıyla genel dünya düzeni arasındaki ilintinin (Chomsky, 1992; Jervis, 2002: 10-11) bütün küreyi kapsamasıdır. Hegemon konumda bile olsa dünyadaki bazı gelişmelerin ABD çıkarları doğrultusunda olmayabileceği muhtemeldir. Dünya düzenini kendi çıkarları ekseninde yönlendirebilmek için hegemonyanın sürekli biçimde şiddete başvurusu da olası değildir (McCain, 2008). Hegemonik güç gerekli durumlarda elbette güce başvuracaktır, ancak bunun asgari düzeye çekilmesi hegemonyanın uluslararası sistemdeki meşruiyetini arttıracaktır (Flockhart, 2004: 4-5). Çünkü lider ülkenin hegemon konumunun başkalarınca benimsenmesi daha çok yumuşak güç politikalarına dayanır (Beyer, 2008: 67).

⁶ Ülkeler ve bölgeler bazında Tablo’da bir örnekleme sunulmuştur.

⁷ Modellemenin uygulandığı ortam beşeri ilişkiler ağındaki bir bölüm olduğundan, özne (hegemonya), kendine göre bir gerçeklik yaratma amacındadır (Resnyansky (2007/b).

⁸ Çocukların suç eğilimlerinin engellenmesine dönük çalışmalarda kullanılan yöntemlerden biri de modellemedir (Prior ve Paris, 2005).

⁹ Buradaki örnek pozitif modellemeyi anlatmaktadır. Buna ek olarak öğretmen sınıfın düzenini bozan çocukları da negatif modellemeye tabi tutarak öteki öğrencilerin benzer davranışlara yönelmesini engellemeye çalışır.

Bu çerçevede, yaklaşık son yirmi yıldır sıklıkla gündeme getirilen ve serbest piyasa ve demokrasi bağlamında “bölgesel model ülke” yaratılması hegemonyanın yumuşak güç araçlarından biri haline gelmiştir. Diploması, uluslararası örgütler ve ekonomik ilişkiler gibi yumuşak güç politikaları (Hyde-Price, 2006: 3) arasına bölgesel modelleme de katılmıştır. Kimi durumlarda savaş yoluyla modellenen ülkelerin de var olması, bölgesel modellemenin ağırlıklı olarak yumuşak güç politikası olduğu gerçeğini değiştirmez. Tablo’da görülebileceği gibi savaş zoruyla modelleme istisnadır. Modelleme politikasının en önemli amaçlarından birinin, ortak kültürel zemin yaratılarak şiddet kullanımının en az düzeye indirilmesi ve hegemonik düzenin korunması olduğu (Flockhart, 2004: 3) dikkate alındığında; politikanın esasını yumuşak güç araçlarının oluşturduğu açıktır. Buna rağmen, kimi zaman şiddete başvurulması uygulanan politikanın bölgesel düzeyde kabul edilmesini arttırıcı bir unsurdur. Zira güç kullanımı öteki bölge ülkelerinin hegemonya karştı eğilim sergilemelerini caydırabilir.

Hegemonik gücün küresel yönetim araçları birbirini bütünleyici mahiyettedir. Bölgesel modelleme de hem öteki tür araçlarla desteklenen hem de onları destekleyen niteliklere sahiptir. Pozitif model olarak arzedilen ülkeyle kurulan diplomatik, siyasal, ekonomik veya askeri ilişkiler modelleme sürecini kuvvetlendirdiği gibi, sözkonusu ülke model haline geldikçe ülkenin hegemonya ile her alandaki ilişkisi yoğunlaşır.

Tek kutuplu dünyada bölgesel modellemenin yaygın olarak kullanılmasının en önemli nedenlerinden biri, uluslararası ilişkiler düzeninin hegemonyanın çıkarları doğrultusunda şekillendirilmesi maliyetinin azaltılması ihtiyacıdır (Wimelius, 2007: 130-131). Bunun iki boyutu vardır: *Birincisi*, pozitif modellenen ülkelerin bölgesel düzeyde destekleri ve hegemonik politikalara katılımı¹⁰ sağlanarak mevcut maliyet paylaşılmış olacaktır. *İkincisi* ise, modelleme yoluyla öteki ülkelerin siyasal ve sosyal yapıları değiştirilerek hegemonyaya orta ve uzun vadede maliyet çıkarması muhtemel bölgesel gelişmelerin önüne geçilmiş olacaktır. Daha önceki iki kutuplu yapıda kutuplar birbirlerine tehdit kaynağı olduğundan, belirli bir kutup içindeki ülkelerin kutup liderinin yönlendirmesine daha fazla ihtiyaç hissedeceği ve belirlenen politikaların maliyetinin bütün üyelerce daha adil paylaşılacağı ortadadır. Oysa tek kutuplu yapıda ciddi anlamda ve dünya ölçeğinde devlet bazlı tehdit kaynağı bulunmadığından (Resnyansky, 2007/a: 3-4), ülkelerin dünya düzeninin sağlanması sürecine büyük bir istekle katılmaları ve ortaya çıkacak maliyeti paylaşmaya eğilimli olmaları daha az olasıdır.

Dünya düzeninin sorunsuz işleyişini temin etmek -siyasal, ekonomik ve askeri çıkarları bütün dünyaya yayılmış olduğundan- nihayetinde en fazla

¹⁰ Küresel hegemonya yönetimine katılımın gerekçelerinden biri ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılıktır (Beyer, 2008: 64).

hegemonyayı ilgilendiren bir konudur.¹¹ Bu durumda hegemonyaya karşı küresel ölçekte devlet bazlı bir tehdit bulunmamasına karşın; ülkeler veya bölgeler itibarıyla dünyanın her bir noktasının güvenli hale getirilmesinin maliyeti iki kutuplu yapıyla kıyaslandığında, tek kutuplu yapıdaki hegemonya açısından dramatik biçimde artma olasılığına sahiptir. Her bir bölgesel veya yerel tehditle birebir güç kullanılarak mücadele edilmesi, hegemonyanın hakim konumunu aşındıracaktır. Bu açmazdan kaçınılabilmenin en etkin yollarından biri bölgesel tehditlerin ortaya çıkışını sınırlandıracak siyasal ve ekonomik ortamın tesis edilmesidir. Böylece diğer ülkeler karşılaştıkları sorunu hegemonyanın beklentileri doğrultusunda, ancak hegemonyanın askeri müdahalesine gerek bırakmadan çözmeyi öğrenmiş olacaktırlar (Wimelius, 2007: 132). Bu süreçte bölgesel modelleme önemli işlevler üstlenmektedir. Serbest piyasa ve demokratik yönetim tarzı esas alınarak yapılan modelleme yoluyla belli bir bölgedeki ülkeler grubunun sahip olduğu siyasal, toplumsal ve ekonomik düzenin model doğrultusunda dönüştürülerek muhtemel tehdit kaynakları ortadan kaldırılmaya çalışılır. Zira demokrasilerin ekonomi merkezli ortak çıkarlar yaratabileceği, bunun da başka ortaklıkları teşvik edeceği varsayılır (Jervis, 2002: 5). Bölgesel modelleme genel olarak sosyal bilimlerde uygulanan modellemelerin üstlendiği işlevi üstlenir -devlet eliyle toplumun anarşiden kurtuluşuna zemin hazırlaması gibi- (Ball, 2002: 4). Devletlerin uluslararası anarşiden bir ölçüde kurtulması, hegemonyayla özdeşleştirilen ideal model doğrultusunda yaşanacak dönüşümlerle mümkün görülür.

Hegemonyanın bölgesel modelleme politikası çoğu durumda barışçıl araçlarla uygulanır. Modellenecek ülkeyle kurulan diplomatik ilişkiler, ekonomik yardımlar, gerekli durumda askeri destek ve uluslararası örgütler vasıtasıyla ülkenin dünyaya açılması gibi uygulamalar, bölgesel bazda model yapılacak ülkeyle kurulan başlıca iletişim kanallarını teşkil eder. Diğer yandan, bölgesel modellemenin kimi durumlarda güç kullanılarak yapılması da sözkonusudur. Belirli bir bölgedeki bir ülkeye yapılan askeri hareketle ülkenin siyasal ve ekonomik düzeni model kriterlerine uydurulmaya çalışılır. Afganistan ve Irak örneklerinde olduğu gibi. Hegemonik gücün küresel yönetim tarzı içerisinde barışçıl modelleme ile güce dayalı modelleme birbirini tamamlamayıdır.

Diğer yandan Tablo'da görüleceği üzere, modelleme politikasının hem pozitif hem de negatif boyutu vardır. Bir bölgedeki belirli ülkelerin istenen nitelikleri kazanması pozitif çerçevededir. Negatif modelleme ise, talep edilen değişimleri kabul etmemekte direnen ülkelerin cezalandırılmasıdır. Bu yüzden hegemonyanın kurumsallaşması sürecinde başvurulmuş bölgesel modelleme pozitif anlamda bölgesel güçlerin rızasına dayanırken, negatif anlamda ise zorlama sözkonusudur (Flockhart, 2004: 4). Asya'da K. Kore

¹¹ Bu durumun bir sonucu olsa gerek dünya nüfusunun yaklaşık %5'ni oluşturan ABD dünyadaki askeri harcamaların yarısını tek başına yapmaktadır (Winnerstig, 2007: 35). Nüfus/askeri harcama arasındaki bu oran ABD'nin küresel düzenin sağlanmasında üstlendiği işlevleri açıklar.

ve Burma, Amerika’da Küba, Afrika’da Sudan ve Ortadoğu’da İran’ın içinde bulunduğu durum bu çerçevede ele alınabilir. Sözkonusu ülkeler siyasal, diplomatik, kimi zaman ekonomik ambargolarla uluslararası sistemden soyutlanmaktadır. Bunların içinde bulunduğu ekonomik koşullar ve beşeri gelişmişlik seviyesi öteki ülkeler için olumsuz model yapılmaktadır (Girdner, 2005: 51).

Bununla birlikte, güç kullanılarak modellenen¹² ancak pozitif modelleme yönünde başarı sağlanamayan örneklerin kesin biçimde pozitif veya negatif sınıfına sokulması imkanı kısıtlıdır. Örneğin Afganistan ve Irak savaşlarında pozitif beklentilerle güç kullanılmış, ancak sonuç hem hegemonya hem de modellenen ülkeler için bir önceki durumdan daha kötüye gitmiştir. Hegemonya açısından olumsuz durum, Saddam döneminde El-Kaide’nin Irak’ta faaliyetlerinin bulunmaması, ancak işgal sonrasında Irak’ın bu örgütün en önemli faaliyet alanlarından biri haline gelmesiyle; veya Afganistan işgali neticesinde El-Kaide’nin faaliyetlerinin Pakistan’a taşması ve bu ülkeyi de istikrarsızlaştırmasıyla (The Atlantic Council, 2008) açıklanabilir. Afganistan ve Irak için olumsuzluk daha barizdir. İç güvenlik her iki ülkede de yok olmaya yüz tutmuş, ülke nüfusunun kaydadeğer bölümü mülteci konuma gelmiş ve ekonomik durum bir önceki dönemle karşılaştırılmayacak ölçüde bozulmuştur. Bu noktalar gözönüne alınarak Afganistan ve Irak’ın negatif modellemeye tabi tutulan iki örnek olduğu da iddia edilebilir. Zira bölgedeki öteki ülkeler, benzer durumla karşılaşmamak için hegemonyanın beklentileri doğrultusunda hareket etmeye teşvik edilmektedir. Buna karşın hegemonya tarafından bu iki ülkeye başlatılan operasyonların başında modellemenin pozitif örnek yaratmak şeklinde yapılacağı belli edilmiştir (Ish-Shalom, 2006: 584). Bu çerçevede de, savaş sonrasında her iki ülkede oluşmuş olan hükümetler ile hegemonya arasındaki ilişki pozitif modellemenin gerekleri doğrultusunda şekillenmiştir (diplomatik ilişkilerin üst düzeye çıkarılması, ekonomik yardım aktarılması gibi). Ancak amaç tam olarak elde edilememiştir. Pozitif model gerekleri uygulanıp sonucun fiilen negatif görünüme kavuşması durumunda; modellemenin pozitif/negatif ayırımında bir tarafa konması zordur. Bu yüzden bu tür örneklerin “belirsiz” biçiminde nitelendirilmesi doğru olacaktır.

Öte yandan pozitif beklentilerle başlayıp negatif modellemeyle sonuçlanan Afganistan ve Irak savaşları hegemonya için başarısızlık olarak nitelendirilse de; modellerin olumsuz boyutları diğer ülkeleri muhtemel aşırılıklardan kısmen caydırabileceğinden (Wimelius, 2007: 118), veya hegemonik gücün beklentilerine uygun politikalar benimsemelerini teşvik edeceğinden (Girdner, 2005: 48), bu iki örneğin ABD açısından tam bir başarısızlık olduğu iddia edilemez. Bugün görünen resim büyük ölçüde negatif bir modellemedir ve sırf bundan dolayı hegemonyanın küresel çapta

¹² İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında liberal demokratik modele uydurulan ülkelerden Almanya, Japonya ve G. Kore güç kullanılarak pozitif anlamda modellenmiştir.

işleyen bir düzen oluşturma projesine katkı sağlamaktadır. Ancak ABD güçlerinin Afganistan ve Irak'tan pozitif modelleme yapmadan çekilmesi uzun vadede hegemonya için daha olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Zira tartışmasız askeri üstünlüğüne rağmen ABD'nin işgal ettiği ülkelerde düzeni sağlayamamış olması küresel düzenin başlıbaşına yine ABD tarafından sağlanabileceğine olan inancı zayıflatacaktır (McCain, 2008).

4. Örneklerle bölgesel modelleme politikası

Tablo (Y)

Ülke	Bölge / Bölgeler	Bölge-Ülke İliyet Bağı (I)	Başlıca Modelleme Kriterleri (II)			Hegemonyanın Öncelikli Çıkarları (III)	Kullanılan Araçlar (IV)	Modelleme Biçimi Pozitif / Negatif / BA / Belirsiz (V)
			Serbest Piyasa	Demokrasi	Sivil Toplum			
Arjantin	Latin Amerika	Coğrafya	+	+	+	(2), (3)	(a), (c)	Pozitif
Benin	Afrika	Coğrafya	+	+	-	(2), (3)	(a), (c)	Pozitif
Fas	Arap Dünyası, Kuzey Afrika, Batı Sahra	Coğrafya, Etnik, din	+	+	+	(3), (4)	(a), (c)	Pozitif
Filipinler	Güney Doğu Asya	Coğrafya	+	+	-	(2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Pozitif
Gana	Afrika	Coğrafya	+	+	-	(2), (3)	(a), (c)	Pozitif
Gürcistan	Orta Asya ve Kafkasya	Coğrafya	+	+	+	(1), (2), (3)	(a), (c)	Pozitif
Hırvatistan	Balkanlar	Coğrafya	+	+	+	(2), (3)	(a), (c)	Pozitif
Kazakistan	Orta Asya ve Kafkasya	Coğrafya, etnik, din	+	+	-	(1), (2), (3)	(a), (c)	Pozitif
Kırgızistan	Orta Asya ve Kafkasya	Coğrafya, etnik, din	+	+	-	(1), (2), (3)	(a), (b), (c)	Pozitif
Kolombiya	Latin Amerika	Coğrafya	+	+	+	(2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Pozitif
Malezya	Güney Doğu Asya, İslam Dünyası	Coğrafya, din	+	+	+	(2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Pozitif
Mısır	Ortadoğu, Arap Dünyası	Coğrafya, etnik, din	+	+	-	(3), (4)	(a), (c)	Pozitif
Polonya	Merkezi ve Doğu Avrupa	Coğrafya	+	+	+	(2), (3)	(a), (b), (c)	Pozitif
Tayvan	Güney Doğu Asya	Coğrafya	+	+	+	(2), (3)	(a), (b), (c)	Pozitif
Türkiye	Orta Asya ve Kafkasya, Ortadoğu, İslam Dünyası	Etnik, Coğrafya, Din	+	+	+	(1), (2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Pozitif
Ürdün	Ortadoğu, Arap Dünyası	Coğrafya, etnik, din	+	+	+	(3), (4)	(a), (c)	Pozitif
Burma	Uzak Asya	Coğrafya	+	-	-	(2)	(a), (c)	Negatif
İran	Ortadoğu, Orta Asya, İslam Dünyası	Coğrafya, din, ideoloji	-	-	-	(1), (2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Negatif / BA
Kuzey Kore	Uzak Asya	Coğrafya, ideoloji	-	-	-	(2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Negatif
Küba	Orta ve Güney Amerika	Coğrafya, ideoloji	-	-	-	(2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Negatif
Libya	Kuzey Afrika, Arap Dünyası, İslam Dünyası	Coğrafya, etnik, din, ideoloji	-	-	-	(1), (2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Negatif
Sudan	Afrika, İslam Dünyası	Coğrafya, din	+	-	-	(2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Negatif
Suriye	Ortadoğu, İslam Dünyası	Coğrafya, etnik, din, ideoloji	+	-	-	(2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Negatif
Venezüella	Orta ve Güney Amerika	Coğrafya, ideoloji	+	-	-	(1), (2), (3), (4)	(a), (b), (c)	Negatif / BA
Zimbabve	Afrika	Coğrafya	+	-	-	(2), (3)	(a), (c)	Negatif
Afganistan (Z)	İslam Dünyası	Din	+	+	-	(1), (2), (3), (4)	(d)	Belirsiz
Irak (Z)	Ortadoğu, Arap Dünyası, İslam Dünyası	Coğrafya, etnik, din	+	+	-	(1), (2), (3), (4)	(d)	Belirsiz

Tablo'ya dahil edilen ülkeler örneklemeyle seçilmiş olup, bölgesel modellemenin küresel ölçekte sadece bu ülkeler yoluyla yapıldığı anlamına gelmez. Buna karşın, Tablo'da yer verilen ülkeler modelleme bağlamında isimleri bölgelerinde en çok öne çıkan grubu oluşturmaktadır. Tablo'nun oluşturulmasında ülkelerle ilgili bir kısım araştırmalara ek olarak ABD'nin www.usaid.gov ve www.state.gov web sitelerinde yer alan ülke değerlendirmeleri ve basın açıklamaları kullanılmıştır. Birincisi, özellikle gelişmemiş ülkelere ABD tarafından demokratikleşme bağlamında yapılan ekonomik destekleri veren yardım kuruluşunun; ikincisi ise ABD Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesidir. Ayrıca, pozitif veya negatif biçimde modellenmeyen öteki bölgesel güçler Tablo'ya dahil edilmemiştir. Bu grupta yer alanlar “nötr” olarak değerlendirilebilir (Bkz. Pozitif ve negatif modelleme).

Bölgesel modellemenin öznesi ABD'dir. Hemen hemen dünyanın bütün bölgelerinde ABD tarafından bir biçimde modelleme yapıldığı görülmektedir. Bu, küreselleşmenin tek kutuplulukta ABD hegemonyasının dünya ölçeğinde kurumsallaşması süreci olarak algılanmasına imkan vermektedir (Ayoob ve Zierler, 2005: 33).

4.1. Bölge-ülke illiyet bağı

Modellemenin uygulama alanı sonuçta coğrafi bir bölgedir. Ancak bölgeyle modellenen ülke arasındaki illiyet bağı coğrafyayla birlikte etnisite, din ve ideoloji gibi öğeleri de kapsayabilmektedir. Pozitif veya negatif biçimde modellenen ülkelerin çoğunluğunun içinde buldukları bölgeyle illiyet bağı coğrafyanın yanında sözkonusu öğelerden en azından birini taşımaktadır.

Ülke-bölge arasında kurulan illiyet bağları arasında yer alan dinin özellikle İslam coğrafyasında yapılan modellemelerde kullanıldığı görülmektedir. Dünyanın öteki bölgelerinde baskın biçimde ön plana çıkmayan din değişkeninin İslam coğrafyası sözkonusu olduğunda dikkate alınıyor olması; ABD hegemonyasının küresel ölçekte kurumsallaşmasının önündeki en ciddi engellerden birinin İslam olduğunu göstermektedir. Bu nedenle 11 Eylül'den sonra “ılımlı İslam” şeklinde bazı ülkelerin modellenmesi ve çeşitli araçlarla desteklenmesi (Sharp, 2006), insanların zihinlerini ve kalplerini kazanmaya dönüktür (McCain, 2008). Böylece şiddet üretmeyen siyasal ve toplumsal kültürün ortaya çıkacağı varsayılır.

4.2. Başlıca modelleme kriterleri

Başlıca modelleme kriterleri modellenen her ülke açısından aynı anda kullanılan ölçütler değildir. Modellenen ülkenin bu ölçütlerden en azından birine veya birkaçına sahip olması gerekli olmakla birlikte, öncelikli olarak hangi ölçütü taşıdığı hegemonik çıkarlarla ilgilidir. Ancak bu kriterlerin hepsine aynı anda sahip görünen ülkelerin bölgelerinde daha iyi bir model olduğu iddia edilebilir. Tablo'daki (+) sözkonusu kriterlerin varlığını, (-) ise

yokluğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Ayrıca, buradaki kriterlendirme genel hatları ifade etmekte olup, her birinin alt açımları da mevcuttur. Örneğin serbest piyasa; dış ticaretin serbestleştirilmesi, yabancı yatırımcılara uygun ortam hazırlanması, ekonominin özelleştirilmesi gibi alt açımlara sahiptir. Ya da demokratikleşme; adil seçimler, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlık hakları, kadın hakları, yönetimin şeffaflığı ve hesap verebilirliği gibi alt koşulları taşır (Epstein vd, 2007: 26). Benzer şekilde sivil toplum; kar amacı olmayan sivil örgütlenmelerin yapılabilmesini ve düşünce özgürlüğünü gerektirir (Gershman, 2003: 28-30). Çoğu durumda demokrasi ve sivil toplum birbirlerinin ayrılmaz parçası olarak değerlendirilir (Holmes, 2003: 5-7).

4.3. Hegemonyanın öncelikli çıkarları

Hegemonik gücün (ABD) çıkarları hem ekonomik, hem de güvenlik boyutu itibariyle sonuçta küreseldir. Bu nedenle hegemonyanın serbest piyasa ve demokratikleşme bağlamındaki çıkarları genellikle sermaye, yeni sömürgecilik veya ileri düzey kapitalizmin gereklerine atıfla açıklansa da (Girdner, 2005); hegemonyanın bir dış politika aracı olarak bölgesel modellemenin kavramlaştırılabilmesi için çıkar tanımlaması ABD'nin bölgesel veya bölgedeki ülkeler düzeyindeki öncelikli amaçları kapsamında dört ana başlıkta sınıflandırılmıştır. Çoğu durumda bunlar arasına kesin çizgiler koyabilme imkanı yoktur. Örneğin enerji kaynaklarının güvenliği ile bölgesel güvenlik, Hazar Havzası ve Ortadoğu bölgeleri açısından birbirinin içinde değerlendirilebilir. Benzer biçimde, enerji kaynaklarının güvenliği ile bu kaynaklara sahip ülkelerin küresel pazara açılması birbiriyle ilintilidir. Ya da enerji kaynaklarının güvenliği ile bölgesel güvenlik bir biçimde küresel ölçekteki güvenliği ilgilendirmektedir. Veya bölgesel güvenlik teröre karşı yürütülen savaşla yakından ilgilidir. Hegemonik çıkarların kabaca sınıflandırılması, kimi ülkelerin modellenmesinde bunlardan bazılarının baskın olması nedeniyle yapılmıştır. Ayrıca, modellenen bazı ülkeler bağlamında bu çıkarların hepsinin aynı anda hayati olduğu durumda, sözkonusu ülkenin hegemonya için önemli olduğu sonucu çıkabilmektedir. Örneğin, Türkiye, Irak, Afganistan, İran ve Venezüella gibi. Hegemonyanın öncelikli çıkarları şunlardan oluşmaktadır:

(1) *Enerji güvenliği*: Petrol ve doğal gaz gibi temel enerji kaynaklarının sorunsuz biçimde dünya pazarına verilmesinde hegemonya ile işbirliği yapan ülkeler pozitif; bu gelişmeye tehdit oluşturan ülkeler negatif çerçevede değerlendirilmiştir.

(2) *Bölgenin küresel pazarla bütünleşmesi*: Sovyet hegemonyasından kurtulan ülkelerin veya bir şekilde hala kapalı ekonomi politikaları uygulayan öteki ülkelerin ya da onların içinde bulunduğu bölgenin küresel pazarla ilişkilendirilmesi pozitif çerçevededir. Bu sürece direnen ülkeler negatif kapsamdadır.

(3) *Bölgesel güvenlik*: Hem doğal kaynakların güvenliğinin sağlanmasında hem de ülkelerin küresel pazarla bütünleşmesinde engel teşkil edebilecek bölgesel gelişmelerin sorun olmaktan çıkarılmasında hegemonya ile işbirliği yapan ülkeler pozitif; hegemonya ile işbirliğinden kaçınarak bölgesel sorun yaratma potansiyeli bulunan ülkeler negatif kapsamdadır.

(4) *Teröre karşı savaş*: Küresel teröre karşı hegemonya tarafından başlatılan savaşa destek veren ve işbirliği yapan ülkeler pozitif; bu sürece katılmayan veya bölgesel/küresel terör örgütlerine destek verdiği iddia edilen ülkeler negatif olarak ele alınmıştır.

4.4. Hegemonya tarafından kullanılan araçlar

Modellenen ülkeyle hegemonik güç arasında kullanılan iletişim biçimlerini birbirinden ayırmak çoğu durumda zordur. Burada ayırıcı olan iletişim biçimi savaştır. Diplomasi, ekonomik yardım ve ittifak genellikle birbirleriyle iç içedir. Bunlar şunlardır:

(a) *Diplomasi*: Pozitif modellemede ülke liderliğinin ABD ile iyi diplomatik ilişkilerini; negatif durumda ülkenin uluslararası alanda dışlanmasını ifade eder.

(b) *İttifak/tehdit*: Pozitif modellemede ülkenin ABD ile birlikte ortak bir savunma örgütünde olduğunu veya ülkede ABD'nin ikili ilişkiler yoluyla edindiği askeri üs vb. tesislerinin varlığını ifade eder. Negatif durumda ülkenin ABD tarafından tehdit edildiğini gösterir.

(c) *Ekonomik araçlar*: Pozitif modellemede ülkenin doğrudan ABD veya Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve BM kuruluşları gibi uluslararası örgütlerden temin ettiği finansal kaynakların varlığını; negatif durumda ABD'nin veya ABD öncülüğünde uluslararası toplumun ülkeye uyguladığı ekonomik yaptırımları ifade eder.

(d) *Savaş*: Ülkenin siyasal yapısının değiştirilmesi amacıyla ABD'nin güç kullanmış olmasını ifade eder. Elbette savaş sonrasında işgal edilen ülkeyle ilişkiler pozitif olarak Tablo'daki (a), (b) ve (c)'de tanımlanan çerçevede yürütülür ve normalleşme biçiminde tanımlanır.

Bir ülkenin hegemonya (ABD) tarafından “bölgesel güç” olarak değerlendirilmesi, ülkenin hegemonya ile ilişkileri çerçevesinde Tablo'daki II, III ve IV no'lu sütunlarda çok fazla değişkenle yer almasıdır. Ülkenin sahip olduğu değişken sayısı, pozitif veya negatif modellemede ülkenin bölgesel güç statüsünde olup olmadığının veya hegemonya için öneminin anlaşılmasına yardım eder.¹³ Örneğin Türkiye üç coğrafi bölgeyle ilgilidir; serbest piyasa, demokrasi ve sivil toplum kriterleri itibarıyla batıya yakındır

¹³ Bir ülkenin bölgesel güç olarak tanımlanmasının ölçütü sadece hegemonya ile ilişkisi değildir. Ancak sahip olunan doğal, beşeri, ekonomik, askeri veya ideolojik varlıkların ülkenin hegemonya ile ilişkisini pozitif veya negatif çerçevede kısmen belirlediğinden; hegemonya ile ilişkilerin çeşitliliği bir ülkenin bölgesel güç statüsüne yükselmesinde ayrı bir değişken olarak ele alınabilir.

(II); hegemonyanın bölgesel çıkarlarının hepsinde roller üstlenebilecek bir konumdadır (III). Bu nedenle Türkiye bölgesel bir güçtür. Hegemonya tarafından pozitif olarak modellenmektedir ve hemen hemen bütün araçlarla desteklenmektedir (IV). Negatif kapsamda ise örneğin İran bölgesel bir güçtür. Zira Türkiye ile benzer coğrafi bölgelerle ilgilidir; modelleme ölçütlerinin çoğunda batılı modelden çok uzaktır; hegemonyanın bölgesel çıkarlarının hepsini bir şekilde tehdit etmektedir. Hegemonya tarafından negatif olarak modellenmekte ve savaş dışındaki bütün dış politika araçları (savaş tehdidi dahil) yoluyla uluslararası sistemden soyutlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, değişkenlerde İran ve Libya arasında önemli bir fark bulunmamasına rağmen; İran'ın kendisini bölgesel düzeyde alternatif (N/BA) model olarak arzetmesi (Foreign Policy in Focus, 1996) bu ülkenin önemini arttırmaktadır. Latin Amerika'da Venezüella'nın konumu bu noktada İran'a benzemektedir.

Birçok bölgesel gücün pozitif veya negatif model olma tercihlerini etkileyen faktörler Soğuk Savaş döneminin izlerini taşımaktadır. Soğuk Savaş döneminde ABD tarafında yer alan ülkelerin çoğunun tek kutuplu sistemde kendi bölgelerinde pozitif model oldukları görülmektedir. Diğer yandan, iç yönetim organizasyonlarını batılı modele kısmen yaklaştıran ülkelerin de pozitif model biçiminde algılandıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin Polonya, Hırvatistan veya Türki Cumhuriyetler gibi. Bu iki kriterin hiç birini yerine getirmeyen öteki ülkeler ise doğal olarak negatif tarafta yer almışlardır. K. Kore, Küba, İran ve Libya gibi.

4.5. Modelleme biçimi

Modelleme biçimi pozitif, negatif veya negatif bölgesel alternatif (N/BA) ve belirsiz biçiminde ele alınmıştır. Pozitiflik, modellenen ülkede başlıca modelleme kriterlerinin oluşturularak veya kısmen varsa bunun pekiştirilerek modelin olumlu sunumunu; negatiflik, modellenen ülkede istenen yönde değişim sağlanması için dışlayıcı veya engelleyici politikalara başvurularak modelin olumsuz sunumunu ifade eder. Belirsizlik, hegemonik politika sonucunda ortaya çıkan sonucun pozitif veya negatif olup olmadığına ilişkin muğlaklıktır. N/BA, negatif modellenen ülkenin hegemonik gücün inisiyatifi dışında bölgede kendi başına alternatif bir model arzetmesidir. Tablo'da gösterildiği üzere, pozitif modellemeye örnek olarak Arjantin (Ribando, 2007), Benin (OECD, 2007:80), Fas (Malka ve Alterman, 2006; Dark, 2007), Filipinler (Dalpino, 2004; Lum, 2007), Gana (Lemarchand, 1998),¹⁴ Gürcistan (United Nations, 2000:3; Tchantouridze, 2008), Hırvatistan (USAID, 2001:9), Kazakistan (Stobdan, 2006:122; U.S. Government, 2006:8), Kırgızistan (U.S. Government, 2006:2; Pomfret,

¹⁴ Yeni ABD Başkanı Obama'nın 2009 Temmuz'da gerçekleştirdiği ilk Afrika ziyaretini Gana'ya yapması, ABD'nin bu ülkenin pozitif modelliğini pekiştirmek istemesine dayandırılmıştır.

2007), Kolombiya (Deshazo vd., 2007),¹⁵ Malezya (Smith, 2004; Lum, 2007), Mısır (Al Sayyid, 2001), Polonya (Ek, 2008), Tayvan (Barry, 2005; Dumbaugh, 2006), Türkiye (Bal, 1998; Fuller, 2004) ve Ürdün (USAID, 2003) gösterilebilir. Negatif modellemeye tabi tutulan başlıca örnekler ise Burma (Badgley, 2004; ERI, 2007), İran (Milani, 2005), K. Kore (Orcutt, 2004), Küba (Perl, 2001; CFR, 2008), Libya (Hochman, 2006), Sudan (Carney 2005), Suriye (Deeb, 2004), Venezüella (Watson, 2007; CFR, 2008) ve Zimbabve'dir.¹⁶ Bunlar arasından İran ve Venezüella'nın durumu N/BA olarak değerlendirilebilir. Afganistan (Smith, 2002; The Atlantic Council, 2008) ve Irak (Hanelt vd., 2004; Dobbins, 2005) ise belirsiz sınıfta ele alınabilecek örneklerdir.

Pozitif ve negatif modellemelerin dünya üzerindeki coğrafi dağılımı birbirleriyle uyumlu görünmektedir. Her bir bölgede hem pozitif hem de negatif örnekler öne çıkarılarak öteki ülkelerin kolaylıkla pozitif model doğrultusunda hareket etmeleri teşvik edilmektedir. Pozitif modellemenin negatif modellemeden daha fazla yapılıyor olması da bu uyumun bir parçasıdır. Zira bölgesel modelleme daha sık pozitif, daha seyrek negatif kapsamda ele alınarak, ABD liderliğinde dünya üzerinde işleyen bir düzenin varlığı gösterilmektedir. Bu düzen içinde negatif modellemenin istisna teşkil etmesi olağandır. Bölgesel düzeyde ABD çıkarlarını tehdit etmeyen, aynı zamanda demokratik ve sivil toplum ölçütlerini taşımayan ülkeler negatif/pozitif ayırımına dahil edilmezler. Örneğin Orta Asya'da Kırgızistan ve Kazakistan pozitif modellenen ülkelerdir. Oysa Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan otokratik olarak nitelendirilir (U.S. Government, 2006: 8-9), pozitif yönde modellenmediği gibi negatif önlemler de gündeme gelmez. Ortadoğu bölgesinde Suudi Arabistan ve Körfez devletlerinin durumu da aynı çerçevededir. Bu tür ülkeler "modellenen" kapsamda olmadıklarından "nötr" biçiminde değerlendirilebilir. Herhangi bir ülkenin "nötr" olmasının en önemli önkoşulu hegemonik çıkarlara tehdit arzetmemesidir. Bu şart gerçekleştiği takdirde ülkenin iç yapısı hegemonik politikalarla bağışık kalabilmektedir.

Pozitif veya negatif modelleme sırasında hegemonya ile bölgesel güç arasındaki ilişkinin bir biçimde ödül veya cezayı beraberinde getirdiği görülmektedir. Pozitif modellenen ülke üst düzey diplomatik ilişkilerle, ekonomik yardımlarla veya ülkeye karşı yönelebilecek dış tehditlere karşı ABD korumasına alınarak ödüllendirilmektedir.¹⁷ Negatif durumda ise, bunların tam tersiyle cezalandırılmaktadır (Lee ve Perl, 2002: 8-13).

¹⁵ Kolombiya'nın teröre karşı savaşa bağlantısı, ülkede faaliyet gösteren FARC'a karşı yürütülen mücadelede ABD ile ortak hareket etmesindedir.

¹⁶ 2008 yılı baharında yapılan başkanlık seçimlerini mevcut başkan Mugabe tartışmaları biçimde kazanmıştır. ABD Temmuz ayında BM Güvenlik Konseyi'nde bu ülkeye ekonomik ambargo uygulanmasını önermiş, Çin ve Rusya'nın vetosu nedeniyle öneri hayata geçirilememiştir.

¹⁷ Ödüllendirme sürecine Dünya Bankası ve BM örgütleri ile ABD ile aynı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerin katılımı da sözkonusudur. Örneğin Avrupa ülkeleri ve Japonya (Furuoka, 2008; Lum, 2007; Malka ve Alterman, 2006: 37).

Afganistan ve Irak örnekleri cezadan ödüle doğru bir seyir izlemiştir. Önceki hükümetler yönetimindeki bu iki ülke savaşla cezalandırılmış, ardından kurulan yeni hükümetler döneminde ise ödüllendirme süreci başlatılmıştır.

Hegemonik güç küçük devletleri pozitif (ödül) veya negatif (ceza) biçimde modelleyerek sosyalleşmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Ancak Tablo'nun incelenmesinden; modellenen ülkelerin çoğunun halihazırdaki siyasal, ekonomik ve toplumsal yapılarının Soğuk Savaş öncesi döneme dayandığı görülmektedir. Tek kutuplu dönemde, özellikle de 11 Eylül olayından sonra girilen bütün değişim çabalarına rağmen ülkelerin siyasal ve toplumsal yapılarında köklü dönüşümlerin yaşandığını söylemek zordur. Pozitif modellenerek ödüllendirilen ülkeler modellenmeyi diplomatik, ekonomik veya stratejik getirileri nedeniyle benimsemiş, ancak ülkenin iç yapısıyla ilgili hegemonik proje doğrultusunda önemli adımlar atmamışlardır. Güç kullanılarak dönüştürülmeye çalışılan iki örnekte de - Afganistan ve Irak- başarı sağlandığı söylenemez. Bu nedenle tek kutuplu hegemonik sistemde ülkelerin sosyalleşmesi sorunu, iki kutuplu yapıda olduğundan çok farklı bir düzeyde bulunmamaktadır. Bölgesel güçler ulusal çıkarları gereği hegemonyanın modelleme yoluyla değişim talebini olumlu yanıtlayabilmektedir. Hegemonyanın çıkarlarının korunmasında bu olumlu yanıt yeterli olduğundan, demokrasi veya insan hakları gibi uygulama ve değerlerin batılı model doğrultusunda yerleştirilmesi uzak bir amaç olarak kalmaktadır. Dolayısıyla ABD hegemonyasında küçük ülkelerin sosyalleşmesi veya tersi sözkonusu ülkelerin çıkarları ile hegemonik çıkarlar arasındaki uyuşmaya ya da ayrışmaya bağlılığını sürdürmektedir.

Pozitif/negatif arasında tercih yapma açısından hem hegemonyanın hem de bölgesel güçlerin ideolojik tutuma sahip oldukları görülmektedir. Oysa Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte ideolojilerin sonunun geldiği iddia edilmiştir (Fukuyama, 1992). Pozitif modelleme kapsamındaki ülkelerin hepsinde batılı modeli yerleştirme çabası dikkat çekerken, İslam coğrafyasındaki negatif modellerde (pozitif modellerin bir kısmı da dahil) sol ideolojilerin yerini büyük oranda İslam'a dayalı dinsel ideolojilerin aldığı görülmektedir. Orta ve Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Güney Asya kuşağındaki ülkelerde dinsel bazda tanımlanan ideolojik yaklaşımlar yaygınlaşmaktadır. Zaten bu nokta nedeniyle küresel ölçekte batıya karşı yönelen tehdit bağlamında İslam'ın komunizmle yer değiştirdiği görüşleri dile getirilebilmektedir -iyi ve kötü arasındaki savaşta kötünün biri gitmiş yenisi gelmiştir- (Krebs ve Lobasz, 2007: 425-430). Öteki bölgelerdeki negatif örneklerin çoğunda ise sol ideoloji varlığını sürdürmektedir.

ABD tarafından negatif kapsamda değerlendirilen birçok ülkenin (İran, Libya, Suriye, Sudan, Küba, K.Kore) ortak paydası, bir şekilde terörizme destek verdikleri iddiasıdır (Perl, 2001: 15-17). ABD tersi durumun terörizmi zorunlu kıldığı varsayımından hareketle, dünyadaki bütün ülkelerin demokratikleşmesini bir dış politika hedefi haline getirmiş ve dış politikada ideoloji faktörünü kullanmaya devam edeceğini göstermiştir (Winnderstig, 2007: 37). Bu eğilim, hegemonik konumun lider

devlet ile ikincil devletler arasında kurulan ideolojik bağla korunabileceğine ilişkin varsayımı (Flockhart, 2004: 5) desteklemektedir. Ancak bu ideolojik bağ bölgedeki devletlerin köklü siyasal ve sosyal dönüşüm geçirerek hegemonik düzende sosyalleşmelerini zorunlu kılmamakta, ikisi arasındaki çıkar uyumunu meşrulaştırıcı işlevler üstlenmektedir. Bu nokta, demokrasinin bir dış politika aracı olarak ABD tarafından Soğuk Savaş döneminde ve tek kutuplulukta benzer gerekçelerle kullanıldığını göstermektedir (Epstein vd, 2007: 28).

Diğer taraftan Tablo'da görüldüğü üzere, hegemonya tarafından ülke ve bölge arasında kurulan ideoloji bağı pozitif modellerde bulunmamaktadır. Bunun başlıca nedeni, liberal demokrasinin hakim hegemonik söylemde bir çeşit ideoloji olarak kabul edilmiyor olmasıdır. Oysa negatif modellerin çoğunda ideoloji hegemonik söylemde bir olumsuzlama nedeni olarak vardır. Bu durum aslında pozitif modellemenin de ideoloji yüklemesinden bağımsız olmadığını açıklar. Zira bölgenin küresel pazarla bütünleşmesi (2) liberal demokratik söylemin ekonomi boyutuna, teröre karşı savaş da (4) hegemonyanın küresel güvenlik arayışına ve bunu tehdit eden ideolojik veya dinsel yaklaşımlara ilişkindir.

4.5.1. Güç kullanarak modelleme

Tek kutuplu düzende ABD tarafından, siyasal rejimlerinin değiştirilmesi ve yenisinin bölgeye modellenmesi kapsamında iki ülkeye karşı savaş açılmıştır: Afganistan ve Irak. Ancak her iki örnekte de pozitif model yapma çabası belirsizliğini korumaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya veya Japonya'da elde edilen sonuç (Epstein vd, 2007: 28) Afganistan ve Irak'ta henüz ortaya çıkmamıştır (Flockhart, 2004). Tablo'dan tek kutuplu sistemde modelleme amacıyla güç kullanımının hangi şartlar altında vuku bulduğunu görmek kısmen mümkündür. ABD'nin bölgesel çıkarlarının çoğunun aynı anda tehdit altında olması hegemonyayı güç kullanmaya sevkeden etmenlerden biridir.¹⁸ Afganistan ve Irak işgalleri bunun göstergesidir. Her ikisinde de ABD'nin bölgesel çıkarları ciddi tehdit altında kalmış, buna ek olarak bu güçlerin meydan okuması hegemonyanın küresel ölçekte işleyen bir düzen oluşturma sürecine olumsuzluklar getirmiştir. Oysa aynı durum Küba, Venezüella veya Sudan için geçerli olmadığından, modelleme amacıyla bu ülkelere karşı henüz güç kullanılmamıştır.

Irak'a karşı güç kullanılmasına ilişkin değerlendirmeler 2003 yılındaki 2. Körfez Savaşıyla ilgilidir. 1991 yılındaki 1. Körfez Savaşı bölgesel modelleme politikası kapsamına alınmamıştır. Zira 1991'deki savaşın en önemli amacı Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması ve komşularıyla ilişkilerinin normalleştirilmesidir. ABD'nin bu savaşta Irak'ın toplumsal veya siyasal düzeninin değiştirilmesiyle ilgili öncelikli bir amacı yoktur.

¹⁸ ABD ve orta ölçekli güçler tarafından öteki ülkelere karşı girişilen askeri müdahalelerin nedenleri konusunda bkz. (Wimelius, 2007: 126-134).

5. Sonuç

Modelleme hem beşeri bilimlerde hem de beşeri pratiklerde yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Dolayısıyla yöntemin hem devletler tarafından icra edilen dış politika uygulamalarında hem de beşeri bilimlerin bir parçası olan devletler arası ilişkilerin açıklanmasında kullanılması doğaldır. Ancak bu çalışmada gündeme getirilen modelleme, yeni gerçekçi veya liberal çerçevede yapıldığı gibi devletler arası ilişkilerde bir kısım genel geçer kuralların varlığının gösterilmesi amacıyla yönelik değildir.¹⁹ Bu çalışmada incelenen konu; devletlerin birer dış politika aracı olan, birbirlerine yönelik kullanmaya ve birbirlerinin yapısını değiştirmeye çalıştıkları modelledir. Bu, özellikle Soğuk Savaş'ın sona erip uluslararası düzenin tek kutuplu bir yapıya kavuşması neticesinde hegemonik konuma sahip ABD tarafından küresel ölçekte başvurulmuş bir dış politika aracı haline gelmiştir. Yapılan modellemenin uygulama alanı da coğrafi anlamda herhangi bir bölge olarak belirlenmiş olduğundan, bu politikayı “bölgesel modelleme” biçiminde nitelemek mümkündür. Bölgesel modelleme, beşeri birer aktör olan devletler arasında yürütülür ve “pratik”tir; bu yüzden de sosyal modelleme kapsamında değerlendirilebilir.²⁰

İdeal toplum ve devlet modelinin ne olduğu konusunda Soğuk Savaş yılları boyunca iki kutup arasında süren rekabet sona ermiş ve batılı anlamda piyasa ekonomisine sahip, demokratik kurumları bulunan ve sivil toplum kültürünü taşıyan sistem küresel ölçekte biricik seçenek olarak kalmıştır (Fukuyama, 1992). Bu gelişmeye bağlı olarak uluslararası ilişkilerde bölgesel modelleme politikası, tek kutuplu dünya düzeninin hegemonyaya sağladığı önemli bir dış politika aracıdır. Zira ulusal çıkarları hemen hemen dünyanın bütün bölgelerindeki gelişmelere bağlı duruma gelen hegemonya açısından işleyen bir küresel düzen kurulması zorunluluk arzemiş, bu kapsamda da bölgesel modelleme politikası sıklıkla başvurulmuş yöntemlerden biri olmuştur. Öncelikle hegemonya tarafından kullanılan bölgesel modelleme, aynı zamanda modellenen bölgesel güçler için de manevra alanı yaratmıştır. Modelleme süreci hegemonya ile bölgesel güçler arasında karşılıklı etkileşim içinde gelişmektedir. Hegemonik güç bu politika vasıtasıyla küresel düzenin sağlanması amacıyla güderken,

¹⁹ Örneğin yeni gerçekçilik veya liberalizm böyle modellemeler yapar. Bkz. (Waltz, 1979; Moravcsik, 1997).

²⁰ Uluslararası ilişkileri inceleyen devlet merkezli yaklaşımlar (realizm) ile toplum merkezli yaklaşımlar (konstruktivizm) ayrımında “bölgesel modelleme”nin daha çok toplum merkezli kuramlar ekseninde ele alınması gerektiği gibi bir yanılgı ortaya çıkması mümkündür. Oysa “bölgesel modelleme” devletlerin içinde bulunduğu sistemik (realizm) veya toplumsal (konstruktivizm) yapıda siyasi niteliklerinin baskınlığına karşın en nihayetinde sosyal birer aktör olarak devletlerin birbirlerini etkilemek amacıyla başvurdukları bir politika aracıdır. Bu nedenle, “bölgesel modelleme” her bir kuramsal yaklaşımın belirli varsayımları çerçevesinde uluslararası ilişkilerin incelenmesinde yararlanılabilecek bir kavramdır. Bkz. (Ateş, 2009).

modellenen ülkenin de pozitif veya negatif durumuna göre sağladığı birçok avantaj veya kayıp vardır (U.S. Government, 2006: 3).

Hegemonya açısından bölgesel modelleme politikası öteki araçları tamamlayıcı niteliktedir ve bu yönüyle dış politika araçları arasındaki etkileşimin keşişme noktasındadır. Bu politikaya sıklıkla başvurulmasının en önemli nedenlerinden biri, küresel terör tehdidinin ulus devletlerden değil, belirli bölgelerdeki toplumsal kesimlerden kaynaklanıyor olmasıdır.²¹ Tehdidin değişen çehresi doğal olarak devletler arası ilişkilere münhasır bilinen dış politika araçlarının etkinliğini zayıflatmıştır.²² Bölgesel modelleme, muhatap ülkelerin devlet oluş şartlarını belirli ölçütler dahilinde biçimlendirmeye çalışarak (Ateş, 2009: 310) eskiyen dış politika araçlarına yeniden etkinlik kazandırmaktadır. Bu nedenle politikanın kültürel boyutu vardır. Herhangi bir devletin devlet oluş şekli o bölgedeki ekonomik, siyasal, toplumsal, etnik, dinsel öğeleri içinde taşır. Bunların hepsinin dayandığı ortak bir kültürel taban vardır. Bölgesel modellemeyle sözkonusu kültürel tabanın hegemonik gücün öncelikleri doğrultusunda yeniden biçimlendirilmesi hedeflenmektedir. Hegemonya ile küreselleşme süreci arasındaki bağlardan biri de tam olarak buradadır. Serbest piyasa ekonomisi, demokratikleşme ve sivil toplum (U.S. Government, 2006: 7) yoluyla küresel ölçekte ortak bir kültürel zemin yaratılabilecek²³ ve hegemonik düzene yönelebilecek toplum kaynaklı tehditlerin ortaya çıkma olasılığı azaltılacaktır.

Dünyanın gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeleri için gelişmiş ülkelerin kendiliğinden model olması doğaldır. Ancak gelişmemiş ülkeler ile doğal model arasındaki fark, bu ikisi arasında yapılacak pratik modellemenin uygulanma şansını neredeyse imkansız kılmaktadır. Bir dışsal müdahale olmadan herhangi bir gelişmemiş ülkenin bu doğal modele yaklaşması görünür gelecekte pek mümkün görünmemektedir.

Diğer taraftan, doğal modelin bugün en tepesinde yer alan ABD'nin çıkarları dünyanın bütün gelişmemiş bölgelerini de içine almaktadır. Bu durumda gelişmemiş bölgelerdeki kültürel değişimin bu bölgeler ile doğal model arasına yerleştirilecek bir kısım ara modellerle teşvik edilmesi hegemonik politikaların bir parçası olmaktadır. Bu nedenle bölgesel modelleme pozitif anlamda doğal model ile belirli bir bölge arasında, ikinci

²¹ Bu yüzden 1970 ve 1980'lerde genellikle devlet destekli terör örgütlerine karşı önlem alınmasını öngören ABD'nin terörle ilgili yasaları, özellikle 11 Eylül sonrasında değiştirilmiş ve kendi kendini besleyen ve yöneten örgütlere ve bunların üyelerine karşı da önlemler getirmiştir (Lee ve Perl, 2002: 5-6).

²² Yöneticilerle hegemonya arasında kurulan ittifak ilişkisi; yöneticilerin güvenli konumda bulunmalarını teminen hegemonya tarafından destek sağlanması; ülkelerin uluslararası örgütlere üye olması; diplomatik ilişkilerin üst düzeyde tutulması; bazı ülkelerin tehdit edilmesi veya işgal edilmesi; ya da uluslararası hukuk ve BM örgütünün kullanılması gibi araçlar genellikle öteki devletlerden kaynaklanabilecek tehditlere göre konumlanmıştır.

²³ Ülkelerin küreselleşme sürecine ne ölçüde katıldıklarının ampirik yöntemlerle ölçülmesine ve "küreselleşme indeksi"yle tanımlanan kritere ilişkin örnek bir çalışma için bkz. (Foreign Policy, 2004: 54-69).

alanda birinci alana benzemeyi teşvik edici ara modeller yaratmaya dönüktür. Politikanın başlıca amaçları ise; ABD hegemonyasında dünya ölçeğinde bütün devletlerin devlet oluş ve kalış biçiminin biricikleştirilmesi, modelleme kriterleri bazında ortak bir kültürel taban yaratılması ve hegemonya ile bölgesel güçler arasındaki ilişki ve iletişimin bu ortaklıklar üzerinden sürdürülmesi biçiminde özetlenebilir. Böylece hegemonik gücün küresel ölçekteki çıkarlarının -statükonun- (Jervis, 2002: 2) daha düşük bir maliyetle korunması ve sürdürülmesi temin edilmiş olacaktır.

Bununla birlikte yaklaşık yirmi yıllık uygulamasına bakıldığında, bölgesel modelleme politikasının başarılı olduğunu söylemek şimdilik zordur. Zira hegemonik çıkarlar ile bölgesel güçlerin çıkarlarının uyuşması veya ayrışması modelleme sürecinde ulusal çıkar kavramının ve buna bağlı olarak devletlerin özerkliğinin canlı kalmasına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca, pozitif veya negatif modelleme ideolojik dayanaklarını hala devam ettirmektedir. Bu iki unsur, uluslararası yapının en önemli ilkelerinden biri olan egemenlik ile ülkelerin iç yapılarının dış müdahaleyle dönüştürülmesi arasındaki çelişkiyi gün yüzüne çıkartmaktadır. Bu durum bölgesel modelleme politikasının uluslararası ilişkilerde uygulama alanının sınırlı olduğu izlenimini vermektedir. Diğer taraftan, tek kutuplu dünyada bölgesel modellemenin hegemonik bir politika olarak taze bir uygulama olduğu dikkate alınmalıdır. Önümüzdeki dönemde uygulama sıklığının artması ve sürenin uzamasına bağlı olarak politikanın etkinlik derecesine ilişkin daha sağlıklı sonuçlara varılması olasıdır.

Konunun ayrıca sadece stratejik ve dış politika yönünden değil, aynı zamanda akademik düzeyde ve uluslararası ilişkiler kuramı ve pratiği çerçevesinde tartışmaya açılması; Türkiye gibi pozitif model ülkelerin hegemonya düzeninin bölgesel düzeyde kurumsallaşma çabalarında nasıl işlevler üstlenebileceğinin kestirilmesi açısından da önemlidir.

Kaynaklar

- AL SAYYID, M. (2001), "International and Regional Environment and State: Transformation in Some Arab Countries", içinde H. Hakimian ve Z. Moshaver (eds.), *The State and Global Change: The Political Economy of Transtion in the Middle East and North Africa*, London: Curzon Press, 156-177.
- ARANSON, E. (1992), *The Social Animal*, New York: W.H. Freeman and Company.
- ATEŞ, D. (2009), "ABD Hegemonyası ve Bölgesel Modelleme Politikası: Kuramsal Çerçeve", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 303-319.
- AUBERT, J.E. (2007), "The Future of Finland: Some Questions and Proposals", içinde P. Stahle (ed.), *Five Steps for Finland's Future*, Helsinki: TEKES.
- AYOUB, M. ve ZIERLER, M. (2005), "The Unipolar Concert", *World Policy Journal*, 22 (1), 31-42.
- BADGLEY, J. (2004), "Reconciling Burma/Myanmar: Essays on U.S. Relations with Burma", *The NBR Analysis*, 15 (1).
- BAL, İ. (1998), "The Turkish Model and the Turkic Republics", *Perceptions: Journal of International Affairs*, 3 (3).

- BALL, P. (2002), "The Physical Modelling of Society: A Historical Perspective", *Physica*, A 314, 1-14.
- BANDURA, A. (2001), "Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective", *Annual Review of Psychology*, 52 (1), 1-26.
- BARRY, T. (2005), "The Crusade of the Democratic Globalists", IRC Americas, www.americaspolicy.org.
- BEYER, C. (2008), "Causes for Participation in Hegemonic Governance", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 7 (1), 64-91.
- BRZEZINSKI, Z. (2003/2004), "Hegemonic Quicksand", *The National Interest*, Winter Issue, 5-16.
- CARNEY, T. (2005), "The Sudan: Political Islam and Terrorism", içinde R.I. Rotberg (ed.), *Battling Terrorism in the Horn of Africa*, Cambridge: World Peace Foundation.
- CHOMSKY, N. (1992), *Deterring Democracy*, London: Verso.
- COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS (CFR) (2008), "U.S.-Latin Amerika Relations: A New Direction for a New Reality", Report of An Independent Task Force, No 60, New York.
- COX, R. (1981), "Social Forces, States and World Order: Beyond International Relations Theory", *Millennium: Journal of International Studies*, 10 (2), 126-155.
- DALPINO, C. (2004), "Challenges for a Post Election Philippines: Issues for U.S. Policy", Special Report, New York: Council of Foreign Relations.
- DARK, C. (2007), "House Committee on Foreign Affairs: Morocco Advances North Africa", Moroccan American Center For Policy, www.moroccanamericanpolicy.com.
- DEEB, M. (2004), "Syria and the War on Iraq", içinde C.P. Hanelt, G. Luciani ve F. Naugart (eds.), *Regime Change in Iraq: The Transatlantic and Regional Dimensions*, Bertelsmann Foundation (Electronic Publication), 143-153.
- DESHAZO, P., PRIMIANI, T. ve MCLEAN, P. (2007), "Back from the Brink: Evaluating Progress in Colombia, 1999-2007", CSIS Report, Washington D.C.
- DOBBINS, J. (2005), "Iraq: Winning the Unwinnable War", *Foreign Affairs*, 84 (1).
- DUMBAUGH, K. (2006), "Taiwan: Recent Developments and U.S. Policy Choices", CRS Report for Congress, Order Code RL33510, Updated June 1.
- EARTH RIGHTS INTERNATIONAL (ERI), (2007), "The ADB's Legitimization of Burma's Military Junta", <http://www.earthrights.org/images/stories/adblegitimization4.30.07.pdf>.
- EDSTRÖM, H. ve WISS, A. (eds.) (2007), *International Trend Analysis-Yearbook 2007*, Stockholm: Swedish Defence Research Agency.
- EK, C. (2008), "Poland's New Government: Background and Issues for the United States", CRS Report for Congress, Oder Code RS22811, Updated February 15.
- EPSTEIN, S., SERAFINO, N. ve MIKO, F. (2007), "Democracy Promotion: Cornerstone of U.S. Foreign Policy?", CRS Report for Congress, Order Code RL34296, December 26.
- FLOCKHART, T. (2004), "Uses and Abuses of Hegemony: Socialization of Democratic Norms in Post-War Germany and Post-War Iraq", Discussion Paper No 27/2004, SPIRIT, Aalborg University.
- FOREIGN POLICY (2004), "Measuring Globalization", March-April Issue, 54-69.
- FOREIGN POLICY IN FOCUS (1996), "Islamist and U.S. Foreign Policy", IPS, 1 (21).
- FUKUYAMA, F. (1992), *The End of the History and the Last Man*, New York: Macmillan.
- FULLER, G. (2004), "Turkey's Strategic Model: Myths or Realities?", *The Washington Quarterly*, 27 (3), 51-64.
- FURUOKA, F. (2008), "A Dynamic Model of Foreign Aid Allocation", *Economics Bulletin*, 15 (8), 1-13.
- GELLER, A. (2007), "Power Structures, Small World Networks, and Conflict in Afghanistan", Conference Paper, ESSA-PSA, Toulouse.

- GERSHMAN, C. (2003), "Building a Worldwide Movement For Democracy: The Role of Nongovernmental Organizations", *U.S. Foreign Policy Agenda: An Electronic Journal of the U.S. Department of State*, 8 (1).
- GIRDNER, J.E. (2004), "Operation Iraqi Freedom: Invasion, Occupation and Consolidation of US Hegemony in Iraq", *Punjab Journal of Politics*, 28 (2), 1-31.
- (2005), "The Greater Middle East Initiative: Regime Change, Neoliberalism and US Global Hegemony", *The Turkish Yearbook*, 36, 37-71.
- HANELT, C.P., LUCIANI, G. ve NAUGART, F. (eds.) (2004), *Regime Change in Iraq: The Transatlantic and Regional Dimensions*, Bertelsmann Foundation (Electronic Publication).
- HERRMANN, P. (2007), "European Social Model: Existence, Non-Existence or Biased Direction", William Thompson Working Papers, No 1, ESOSC.
- HOCHMAN, D. (2006), "Rehabilitating a Rogue: Libya's WMD Reversal and Lessons for US Policy", *Parameters*, 36 (1), 63-78.
- HOLMES, K. (2003), "American Internationalism: Promoting Freedom, Democracy and Development", *U.S. Foreign Policy Agenda: An Electronic Journal of the U.S. Department of State*, 8 (1).
- HYDE-PRICE, A. (2006), "Continental Drift: Transatlantic Relations and American Unipolarity", Paper, 31st Annual BISA Conference, 18-20th December 2006, University College Cork.
- ISH-SHALOM, P. (2006), "Theory as a Hermeneutical Mechanism: The Democratic Peace Thesis and the Politics of Democratization", *European Journal of International Relations*, 12 (4), 565-598.
- JERVIS, R. (2002), "Theories of War in An Era of Leading-Power Peace", *American Political Science Review*, 96 (1), 1-14.
- KRAUTHAMMER, C. (1990/1991), "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs*, 70 (1), 23-33.
- KREBS, R.R. ve LOBASZ, J.K. (2007), "Fixing the Meaning of 9/11: Hegemony, Coercion and the Road to War in Iraq", *Security Studies*, 16 (3), 409-451.
- LEE, R. ve PERL, R. (2002), "Terrorism, the Future and U.S. Foreign Policy", CRS Issue Brief for Congress, Order Code IB95112, Updated March 26.
- LEMARCHAND, R. (1998), "Ghana's Electoral Commission Provides Regional Model", *African Voices*, 7 (1), USAID Bureau for Africa.
- LUM, T. (2007), "U.S. Foreign Aid to East and South Asia: Selected Recipients", CRS Report for Congress, Order Code RL31362, Updated January 3.
- MALKA, H. ve ALTERMAN, J. (2006), "Arab Reform and Foreign Aid: Lessons From Morocco", CSIS Significant Issues Series, 28 (4), Washington D.C.: The CSIS Press.
- MCCAIN, J. (2008), "U.S. Foreign Policy: Where We Go from Here", Konuşma, Los Angeles World Affairs Council, 26 Mart 2008, www.lawac.org.
- MILANI, A. (2005), "U.S. Foreign Policy and the Future of Democracy in Iran", *The Washington Quarterly*, 28 (3), 41-56.
- MORAVCSIK, A. (1997), "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics", *International Organization*, 51 (4), 513-553.
- OECD (2007), "European Community Development Assistance Committee Peer Review", www.taxpayersalliance.com/EUDevelopmentAid.pdf.
- ORCUTT, D. (2004), "Korea: A U.S. Foreign Policy Side Show", *Strategic Insights*, 3 (6).
- PERL, R. (2001), "Terrorism, the Future and U.S. Foreign Policy", CRS Issue Brief for Congress, Order Code IB95112, Updated December 17.
- POMFRET, R. (2007), "Coordinating Aid for Regional Cooperation Projects: The Experience of Central Asia", United Nations University, Research Paper No 2007/48, 17-21.
- PRIOR, D. ve PARIS, A. (2005), "Preventing Children's Involvement in Crime and Anti-Social Behaviour: A Literature Review", A Paper Produced for the National Evaluation of the Children's Fund, University of Birmingham.

- RESNYANSKY, L. (2007/a), "Integration of Social Sciences in Terrorism Modelling: Issue, Problems and Recommendations", No DSTO-TR-1955, Australia, DSTO Defence Science and Technology Organisation.
- (2007/b), "Integration of Social Sciences in Modelling: An Interactionist Approach to Research Practice", Conference Paper, ICCCD, 27-28 August 2007, University of Maryland.
- RIBANDO, C. (2007), "Article 98 Agreements and Sanctions on U.S. Foreign Aid to Latin America", CRS Report for Congress, Order Code RL33337, Updated March 22.
- SHARP, J. (2006), "U.S. Democracy Promotion Policy in the Middle East: The Islamist Dilemma", CRS Report for Congress, Order Code RL33486, Updated June 15.
- SMITH, A. (2004), "Malaysia's 2004 Elections: Mahathir's Successor Succeeds", *Asica-Pacific Security Studies*, 3 (5).
- SMITH, G. (2002), "Afghanistan: It's About Oil", *Earth Island Journal*, 17 (1).
- STOBDAN, P. (2006), "Building A Strategic Partnership with Kazakhstan", *Central Asia and the Caucasus Journal of Social and Political Studies*, 5 (41), Sweden: CA&CC Press, 113-125.
- TCHANOURIDZE, L. (2008), "On the Results of Special Presidential Elections in Georgia", *Central Asia and the Caucasus Journal of Social and Political Studies*, Sweden: CA&CC Press, 1 (49), 7-15.
- THE ATLANTIC COUNCIL OF THE UNITED STATES (2008), "Saving Afghanistan: An Appeal and Plan for Urgent Action", Issue Brief.
- UNITED NATIONS (2000), "Second Country Cooperation Framework for Georgia, 2001-2003", No DP/CCF/GEO/2, November 22.
- U.S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE (2006), "U.S. Security Policy in Central Asia: Hearing, October 17, 2005", Serial No 109-132, Washington D.C.
- USAID (2001), "Croatia Strategic Plan 2001-2005", Zagreb, January.
- (2003), "USAID-Jordan Strategy 2004-2009: Gateway to the Future", www.usaid.gov.
- WALTZ, K. (1979), *Theory of International Politics*, New York: Random House.
- WATSON, C.A. (2007), "U.S. Responses to China's Growing Interest in Latin America: Dawning Recognition of a Changing Hemisphere", içinde C. Arnson, M. Mohr ve R. Roett (eds.), *Enter the Dragon: China's Presence in Latin America*, Washington D.C.: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 65-70.
- WIMELIUS, E.M. (2007), "The Future of Military Interventions: Who, Why and Where?", içinde H. Edström ve A. Wiss (eds.), *International Trend Analysis-Yearbook 2007*, Stockholm: Swedish Defence Research Agency, 117-135.
- WINNERSTIG, M. (2007), "The USA: Trends in Security and Domestic Policy 2005-2025", içinde H. Edström ve A. Wiss (eds.), *International Trend Analysis-Yearbook 2007*, Stockholm: Swedish Defence Research Agency, 31-43.
- WOHLFORTH, W. (1999), "The Stability of a Unipolar World", *International Security*, 24 (1), 5-41.
- ZÜRN, M. ve CHECKEL, J.T. (2005), "Getting Socialized to Build Bridges: Constructivism and Rationalism, Europe and the Nation-State", *International Organization*, 59 (4), 1045-1079.

Extended Summary

U.S. hegemony and the policy of regional modeling

Abstract

International system has been transformed into unipolarity after the collapse of Soviet Union at the beginning of 1990s. One of many foreign policy instruments used by the U.S., leader of unipolarity, to attain a new world order is “regional modeling”. To make a particular country a model, taking place in a specific region, with some political, economic, social and cultural indicators and to transform social and political order of other countries in that region according to the presented model; so that to increase the ability of the hegemony to govern the world, is a newly emerged development in international relations. In this essay, it is tried to conceptualize “regional modeling” as an hegemonic policy.

Keywords: International Relations, U.S., Hegemony, Regional Modeling.

JEL classification: F02, F59, P16, Y80.

“Modeling” is widespreadly applied in social sciences and in human practices as well. A social agent is put forward as a sample for others through modeling. Modeling can be made both with negative and positive expectations. In positive sense others are expected to “become” like model, while in negative sense others are expected “not” to become like model.

As international relations is a part of social sciences and relations among states are treated as relations among social actors, “modeling” can be taken as a subject matter of the analysis in international relations too. It is very usual in international relations to observe that some states are presented as samples both in negative and positive senses.

Particularly after the collapse of Soviet Union when the world politics began to represent unipolarity in which the U.S. emerged as the hegemonic power, we observe that modeling is often applied by the U.S. foreign policy makers and by some international institutions in regional context. So the policy of “regional modeling” seems to be a kind of hegemonic policy all over the world. Unipolarity provided a convenient circumstance for this tendency.

Regional modeling purports that some countries are “good example”, while others are “bad example” within the region through taking into account certain criteria. In positive sense other countries in the region are expected to adopt suitable policies so that they will become similar to the model country. Model country is already assumed implementing to a certain degree the principles of democracy, free market economy, rule of law, human rights and civil society. For example Turkey in the Middle East, Ghana in the West Africa, or Colombia in Latin America. In negative sense other countries in the region are expected not to adopt certain policies so that they will not become similar to the model country in the region. The negative model is already assumed implementing policies contrary to the principles adopted by positive model. For example Venezuela in Latin America, Iran in the Middle East or the Sudan in the East Africa.

From the perspective of the hegemonic power, regional modeling seems to be complementary to other hegemonic policies. Hegemonic policies cover a set of instruments to attain its objectives. Diplomatic, economic, political, military, institutional and cultural measures are among them. Hegemonic power aims to increase the effectiveness of other instruments through regional modeling.

Hegemonic power wants to keep a certain kind of governance or to reform current state of affairs into a certain kind that is in accordance with the objectives of itself. Keeping status quo can be taken within the framework of positive modeling, while reforming refers to negative modeling.

Regional modeling is sometimes adopted by the hegemony to intervene in domestic state of affairs of other states. This seems to be theoretically contrary to the principles of realist vision of international relations. However, it is well clear that some principles such as non-intervention, self-help, independence and autonomy of domestic affairs should be taken as legal requirements in international relation. In practice, those principles are often breached particularly by big powers. This is sometimes done by legal and institutional attempts.

So regional modeling represents a realist vision of international relations on the one hand, as the hegemonic power considers that it is capable to organize domestic affairs of other states to a certain extent. The policy can be taken also within the premises of constructivist approaches on the other hand, as international relations represent a social context where social actors (states) try to influence each other.

It can be argued that hegemonic power has critical objectives through regional modeling. First of all is to make domestic structure of other countries similar as much as to that of the hegemony. By achieving this aim two further objectives will be attained. First, communication with other state will be conducted through peaceful means, as counterparts have similar political and economic structure and cultural habits. Second, as the possibility of wars and violent actions will be reduced as a result of peaceful communication with others, the cost of sustaining hegemonic order will be reduced.

Taking into account the last two decades, it might be argued that modeling in negative and positive senses are applied in different parts of the world by the U.S. In negative case, model country is punished by diplomatic, economic and political measures (North Korea and Iran), even punished through the use of force (Afghanistan and Iraq). In positive case, model country is supported through different instruments such as diplomatic, economic, political and military (for example Colombia, Turkey, Ghana).

In conclusion, it is very possible to treat the policy of regional modeling as a field of inquiry in international relations. It is particularly might be taken as a part of hegemonic policies all over the world. Nevertheless it is open to debate to what extent this policy of hegemonic power is successful, that is, whether it contributed to stability of hegemonic governance or not.